

MATURA 2018

PIEŚNI I TRENY

JAN KOCHANOWSKI

UWAGA! LEKTURA OBOWIĄZKOWA*

EKSPRESOWA POWTÓRKA:

- ✓ problematyki lektury
- ✓ motywów literackich

SPIS TREŚCI

„Treny” J. Kochanowski – informacje wstępne	str. 3
Wybrane treny – omówienie	str. 4
Podsumowanie	str. 5
Motywy realizowane w „Trenach”	str. 6
Pieśni Jan Kochanowski - informacje wstępne	str. 9
Omówienie (problematyka) kilku wybranych pieśni J. Kochanowskiego	str. 10
Podsumowanie	str. 13
Motywy w pieśniach	str. 14
Zakończenie	str. 17

**MARTA
ZDANOWSKA**

NASZ EKSPERT

Absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Ukończyła studia podyplomowe: Zarządzanie w oświacie w Śląskiej Wyższej Szkole Zarządzania im. Generała Jerzego Ziętka w Katowicach oraz Pedagogika sztuki – wiedza o kulturze w IDN „Wiedza” w Katowicach. Edukator oświaty. Egzaminator maturalny. Dyplomowany nauczyciel języka polskiego z dwudziestoletnim stażem w Liceum Ogólnokształcącym w Bielsku-Białej. Autorka książki Matura ustna – język polski oraz zbioru e-booków Ekspresowa powtórka problematyki i motywów kulturowych w lekturach szkolnych. Bezkompromisowa, sprawiedliwa, niezmordowana w udowadnianiu uczniom, że stać ich na więcej niż im się wydaje. Jej życiowa dewiza: „Skrzydła są po to, by się wzbić”.

„Treny” J. Kochanowski – informacje wstępne

Gatunek

- Tren to gatunek literacki znany już w starożytności, kojarzony z żalem, płaczem i lamentem.
- Tren to po prostu utwór liryczny, w którym wyrażano żal po czyjejś śmierci

Klasyczna pieśń żałobna (epicedium) zbudowana jest z 5 elementów. Są to:

- **Exordium** – wstęp, w którym następuje prezentacja zmarłego i osoby opłakującej
- **Laudacja** – będąca pochwałą cnót i zalet zmarłego
- **Komploracja** – to opłakiwanie, podkreślenie wielkości straty, poniesionej w wyniku śmierci bohatera
- **Konsolacja** – pocieszenie
- **Exhortacja** – napomnienie i pouczenie, które stanowią jednocześnie zakończenie cyklu

Kompozycja cyklu.

Według tradycji i reguł gatunku bohaterami trenu mogli być wyłącznie sławni „wielcy ludzie”, wybitne jednostki, np. władcy lub wodzowie. Kochanowski zachował klasyczny schemat utworu, ale wbrew regułom gatunku bohaterem trenów uczynił dziecko, eksponując cechy i zalety swojej zmarłej córki.

Wprowadzenie.

„Treny” Jana Kochanowskiego zostały wydane po raz pierwszy w Krakowie w 1580 roku. Dziewiętnaście utworów żałobnych, poświęconych Urszuli Kochanowskiej, przedwcześnie zmarłej córce poety, stanowi pewną zamkniętą całość. Uporządkowane wątki, obrazy i refleksje autora nadają utworom cechy zwartego poematu, a jednak każdy z trenów można traktować jako samoistne wiersze i czytać osobno. Autor zróżnicował je odmiennymi sposobami wyrazu i nadał każdemu z nich oryginalny wydźwięk. „Treny” są najbardziej osobistym dziełem Kochanowskiego, które ujawnia cztery typy emocji:

- dramat ojca – treny III-VIII. XII, XIX
- dramat poety – treny I, II, XV
- dramat filozofa – treny IX-XI, XVI
- dramat człowieka wierzącego (chrześcijanina) – treny XVII-XVIII

„Ludzkie przygody, ludzkie noś.
Jeden jest Pan smutku i nagrody”

Poeta ufa i wierzy matce. Wierzy jej, że Urszulka jest z nią szczęśliwa w niebie, a on sam - godząc się z losem - odnajdzie spokój i nadzieję.

Ojciec – bohaterem lirycznym „Trenów” jest oczywiście sam autor, ale tym sposobem bohaterem tym jest doświadczony śmiercią ukochanej córki ojciec. Ta śmierć jest największą tragedią w jego życiu, niezwykle bolesnym doświadczeniem. Niezwykle wykształcony, pełen wiary w mądrość Boga i ludzi, kochający życie człowiek zmienia się pod wpływem nieszczęścia i traci wiarę we wszystko, na czym oparł swoje dotychczasowe życie. Nieszczęśliwy ojciec miota się pomiędzy rozpaczliwą niemocą a równie rozpaczliwym i beznadziejnym gniewem:

„Nie wiem, co lżej: czy w smutku jawnie żałować,
Czyli sie z przyrodzeniem gwałtem mocować”.

Osobiste, niezwykle głębokie przeżycia Kochanowskiego, jako ojca, związane ze śmiercią Urszulki, sprawiły, że Kochanowski – filozof zmuszony był poddać rewizji swoje dotychczasowe poglądy, a Kochanowski – poeta napisał jeden z najwspanialszych i najważniejszych utworów literatury polskiej.

Rodzina – „Pełno nas, a jakoby nikogo nie było: Jedną maluczką duszą tak wiele ubyło”. W ten sposób opisuje poeta wielkość straty, jaką dla jego rodziny jest śmierć najdroższego mu dziecka. Kochanowski cierpi nie tylko jako ojciec. Rodzinna strata wywołuje u niego kryzys światopoglądowy i zachwianie wiary w cnotę i życie wieczne, jednocześnie jest jednak impulsem dla poety do stworzenia cyklu wierszy poświęconych zmarłej córce Urszuli.

Sen – W Trenie XIX, który stanowi zwieńczenie cyklu utworów dedykowanych Urszuli, przedwcześnie zmarłej córce poety, Kochanowski opisuje sen, w którym spotkał swoją dawno zmarłą matkę z Urszulką na rękach. Matka tłumaczy synowi, że nie powinien rozpaczać po śmierci córki, bo ta umierając w dzieciństwie, uniknęła wielu cierpień i rozczarowań związanych z doczesnym życiem człowieka. Żyjąc, Urszulka była aniołem dla swojego ojca, a teraz jest aniołem naprawdę i modli się za swych rodziców. Sen przynosi autorowi ukojenie i ulgę w cierpieniu. Przywraca też poecie wiarę w Boże miłosierdzie i porządek świata.

„(...) jeden jest pan smutku i nagrody”.

Śmierć – śmierć jest głównym motywem sprawczym „Trenów”. To od śmierci ukochanej córki poety rozpoczął się kryzys jego światopoglądu, odrzucenie filozofii stoickiej. Niespodziewana, przedwczesna śmierć dziecka była dla poety czymś tak niesprawiedliwym i niezrozumiałym, że doprowadziła go do zakwestionowania sensu życia i reguł rządzących

światem. Kochanowski rozumował tak: śmierć jest naturalnym porządkiem rzeczy, uwalnia ludzi starych od niedołęstwa fizycznego i psychicznego, jest etapem w drodze do zbawienia i życia wiecznego, ale nie śmierć małego dziecka! Taką śmierć traktuje jak wielką krzywdę i niegodziwość i reaguje na nią gniewem i z wątpieniem. Dopiero jego dawno zmarła matka, która przyszła do niego we śnie z Urszulką na rękę, pozwoliła spojrzeć mu na śmierć córki inaczej.

Matka uzmysłowiła mu, że śmierć Urszulki w tak młodym wieku pozwoliła uniknąć jej cierpień, które mogłyby spotkać ją w życiu, a przed którymi rodzice mogliby jej nie ochronić. Wytyka też synowi egoizm, bo przecież jego córeczka jest szczęśliwa w niebie, a on wciąż rozpacza po jej odejściu. Czyżby więc chciał być przeszkodą na jej drodze do szczęścia, na drodze, którą wybrał dla niej Bóg? Dzięki matce poeta zrozumiał, że „śmierć to szczególny Boży dar dla wybranych” i pogodził się z tym, co go spotkało.

Pieśni Jan Kochanowski - informacje wstępne

Popularna wśród renesansowych twórców horacjańska zasada „nie wszystkim umrę” (non omnis moriar) to nic innego, jak pragnienie pozostawienia po sobie jakiegoś spuścizny dla potomnych, jakiegoś dostrzegalnego znaku na ziemi. Za pomocą poezji zaczęto wyrażać osobiste przeżycia i uczucia, refleksje nad światem i sposobem na życie. Wyrazem i owocem takich przemyśleń jest zbiór „Pieśni” Jana Kochanowskiego.

Gatunek

Pieśń, jako gatunek liryki, wywodzi się z czasów antycznych, a niedoścignionym wzorcem dla twórców epoki renesansu (w tym dla Kochanowskiego) był rzymski poeta Horacy. Pierwotnie utwory w formie pieśni były ściśle związane z muzyką, z czasem jednak usamodzielnily się, a dla wielu pieśń stała się synonimem utworu lirycznego w ogóle. W efekcie gatunek ten jest niezwykle zróżnicowany formalnie i tematycznie. Do najważniejszych i najczęściej spotykanych rodzajów pieśni należą: pieśni patriotyczne, refleksyjne, filozoficzno-refleksyjne, miłosne (erotyczne), religijne, żałobne, historyczne, biesiadne czy żałobne.

Typowe - widoczne także w utworach Kochanowskiego - cechy pieśni, to:

- uproszczona budowa - stroficzność, występowanie refrenu
- liczne paralelizmy składniowe i leksykalne (podobieństwa kompozycyjne i treściowe)
- powtórzenia
- rytmiczność

Podsumowanie

- „Pieśni” Kochanowskiego są zapisem obserwacji poety, jego osobistych przeżyć, doświadczeń i refleksji nad nimi. Są skondensowaną wypowiedzią na temat spraw ważnych dla autora. Kochanowski zawarł w nich swoje poglądy na te sprawy.
- Szeroki zakres poruszonych w „Pieśniach” tematów jest dowodem na niezwykłą wszechstronność i znakomite wykształcenie autora, stawiając go w rzędzie z jednymi z najważniejszych reprezentantów epoki odrodzenia.
- „Pieśni” są manifestem humanistycznych poglądów Kochanowskiego, opartych na fundamencie głębokiej wiary w Boga. Są również dowodem wielkiego patriotyzmu i wagi, jaką poeta przykładał do prawości, moralności i dbałości o sprawy publiczne.

Jan Kochanowski pod ulubioną lipą na rycinie Henryka Pillatiego.

